

Türkiye’deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivleri ve Politikaları

Open Access Repositories and Policies in Turkish Universities

Özge SARI, Güleda DOĞAN

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atf yapmak için / To cite this article:

Sarı, Ö ve Doğan G. (2023). Türkiye’deki üniversitelerin açık erişim arşivleri ve politikaları. *Bilgi Dünyası*, 24(2), 1-30. doi: 10.15612/BD.2023.727

Makale türü / Paper type: Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.15612/BD.2023.727

Geliş Tarihi / Received: 14.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 14.11.2023

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 20.12.2023

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, Türkiye.

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <https://bd.org.tr>

Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivleri ve Politikaları*

Özge SARI** , Güleda DOĞAN***

Öz

Türkiye'de Açık Erişim (AE) arşivleri ile ilgili 2000'li yılların başından beri önemli gelişmeler olsa da bunlar daha çok niceliksel boyutta sınırlı kalmıştır. Arşivlerin ve arşiv içeriklerinin niteliği ile ilgili önemli sorunlar hala varlığını korumaktadır. Bu çalışma ile Türkiye'deki üniversite AE arşivleri ve politikaları ile ilgili durum üniversite web sayfalarından ve AE arşivlerinden yaklaşık iki yıllık süre içerisinde (2019-2020) birbirini takip eden üç farklı dönemde (Haziran 2019, Mart 2020, Kasım 2020) toplanan veriye dayalı olarak incelenmiştir. Söz konusu zaman aralığı, YÖK'ün üniversite AE arşivleri ile ilgili çalışmalarını hızlandırmış olması açısından önemlidir. Öte yandan, toplanan üç dönemlik veri, benzer dönemlerde YÖK tarafından üniversite beyanlarına dayalı olarak toplanan veri ile de karşılaştırılarak iki yönlü bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, üniversite AE arşivlerinde ve arşivlerdeki kayıt sayısında sistematik olmasa da bir artış söz konusudur. Üniversitelerin AE arşivine sahip olmaları kuruluş yıllarından etkilenmekte, ancak türleri (devlet, vakıf) ile bağlantısı bulunmamaktadır. Öte yandan, üniversite AE arşivlerinin içeriğindeki kayıt sayısı, üniversitenin yaşından, türünden ya da bir AE politikasına sahip olup olmamasından, hatta bu politikanın zorunlu statüsünden etkilenmemektedir. Bu durum, AE politikalarının yeterince işlevsel olmadığını akla getirmektedir. YÖK'ün topladığı üniversite beyanlarına dayalı verilere göre arşiv sayısı üç dönem için de toplanan verilere göre bulunanlardan daha fazladır. En çarpıcı farklılık zorunlu AE politikası konusundadır. YÖK verilerine göre zorunlu AE politika sayısı toplanan verilerle bulunanın çok üzerindedir ki bu üzerine ayrıca çalışılması gereken bir konudur. Bu çalışma, Türkiye'de üniversite AE arşivleri ile ilgili mevcut durumu birbirini takip eden üç döneme göre ve doğrudan birincil kaynaklardan toplanan veriler üzerinden incelemesi, bu verilerle YÖK tarafından toplanan üniversite beyanlarına dayalı verileri karşılaştırarak, karşılaştırmalı bir analiz sunması ve AE politikalarının içeriklerini incelemesi bakımından mevcut çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Anahtar sözcükler: Açık erişim, açık erişim arşivi, üniversite açık erişim arşivleri, açık erişim politikası, kurumsal arşivler, kurumsal açık erişim arşivleri, üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu (YÖK).

* Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalında Doç. Dr. Güleda DOĞAN danışmanlığında hazırlanan "Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin ve Politikalarının Değerlendirilmesi" başlıklı tamamlanmış yüksek lisans tezine dayanarak hazırlanmıştır (Sarı, 2022).

** Kütüphaneci, Mersin Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, ozge.sari@mersin.edu.tr

*** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, gduzyol@hacettepe.edu.tr

Open Access Repositories and Policies in Turkish Universities*

Özge SARI** , Güleda DOĞAN***

Abstract

Since the early 2000s, Türkiye has witnessed significant advancements in Open Access (OA) repositories, primarily in terms of quantitative aspects. Nevertheless, notable challenges persist concerning the quality of both archives and their contents. This research investigates the current state of Turkish universities' OA repositories and policies. It relies on data collected from university and repository websites over a span of about two years (2019-2020), divided into three consecutive periods (June 2019, March 2020, November 2020). The significance of this time interval lies in the CoHE's efforts towards university OA repositories during this time. We compared the data collected for the three periods with the data collected by CoHE based on university declarations for similar periods, resulting in a two-way analysis. According to the findings, there is an increase in the number of university OA repositories and records in these repositories, albeit not systematically. Universities that were established earlier have a greater presence of OA repositories than those established later, regardless of whether they are public or foundation universities. On the other hand, the number of records in university OA repositories is not affected by the university's age, type, or the presence of an OA policy, even if such a policy is mandatory. This scenario indicates that the AE policies lack sufficient functionality. When compared to CoHE data, all three periods had more repositories, but the most significant difference was seen in the number of mandatory OA policies. According to CoHE data, the number of mandatory OA policies is significantly higher than what was found in the collected data, indicating a lack of knowledge among repository managers despite the numerous national events on OA. This study distinguishes itself from related previous research by examining the current situation of OA repositories in Türkiye across three consecutive periods, using data collected directly from primary sources, comparing this data with university declaration-based data from CoHE, and analyzing the contents of OA policies.

Keywords: Open access, open access repository, university open access repositories, open access policy, universities, Council of Higher Education (CoHE).

* This study is based on a Master's thesis entitled "Evaluating institutional repositories and open access policies of Turkish universities" written by Özge SARI under the supervision of Dr. Güleda DOĞAN at the Hacettepe University Graduate School of Social Sciences.

** Librarian, Mersin University Department of Library and Documentation, ozge.sari@mersin.edu.tr

*** Assoc. Prof., Hacettepe University Department of Information Management, gduzyol@hacettepe.edu.tr

Giriş

Açık Erişim (AE), en genel tanımıyla araştırma çıktılarına herkesin ücretsiz olarak erişmesidir. Böylelikle, örneğin bir araştırma makalesini, yayımlandığı dergiye abone olmadan ücretsiz olarak indirip okuyabilmek mümkün olmaktadır (Hartel, 2022; "Open-access", 2022). AE, bilimsel çıktılardan biri olarak kabul edilen araştırma verilerine de açık erişimi mümkün kılar (Waters, 2021, s. 235). Kavramın şekillenmesi, konu ile ilgili literatürün oluşması ve uygulamada önemli gelişmelerin yaşanmasında etkisi büyük olan Budapeşte Açık Erişim Bildirgesinde (BOAI, 2002) AE, "bilimsel literatürün İnternet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, dizinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olması" şeklinde tanımlanmaktadır. AE kavramı, internetin hayatımıza girmesinin ve Budapeşte Açık Erişim Bildirgesinin (BOAI) de etkisiyle tarihsel olarak 2000'li yılların başlarıyla bağdaştırılmış olsa da, Waters (2021), AE'ye geçişin öncesinin de olduğunu ifade etmektedir. UNESCO ve International Science Council (ICSU) ev sahipliğinde 1999'da gerçekleşen Dünya Bilim Konferansında "bilime eşit erişim sağlanmasının yalnızca insani gelişme için sosyal ve etik bir gereklilik olmadığı, aynı zamanda dünya çapındaki bilimsel toplulukların tam potansiyellerini gerçekleştirmek ve bilimsel ilerlemeyi insanlığın ihtiyaçlarını karşılamaya yönlendirmek için de gerekli olduğu" (Waters, 2021, s. 235) alıntısına dikkat çekerek, AE kavramının BOAI öncesinde ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. AE kavramının bu konferansın da öncesinde, 1994 yılında Stevan Harnad tarafından gündeme getirildiği düşünülmektedir (Borgman, 2007, bkz. Harnad, 1994). Harnad, bilimsel makalelere erişmek için dergilerde basılmasını beklemek yerine, bu makalelerin ön baskılarının elektronik ortamda paylaşılması gereğini savunmuş, bunun daha kolay ve bütüncül bir yaklaşım olacağını belirtmiştir. Bu yaklaşım AE için mihenk taşı kabul edilen BOAI'ye (2002) öncülük etmiştir (Bulut vd., 2020, s. 2; Scholastica, 2017). Harnad'ın yaklaşık 30 yıl önce ortaya koyduğu bu savdan hareketle, bilimin evrenselliği ve dolayısıyla geniş kitlelere ulaşması gerektiği de dikkate alındığında, coğrafya, etnik köken ya da cinsiyetin bunun önünde bir engel olmaması, bilimsel bilgiye adil erişim sağlanması, böylelikle etkileşime ve ortak yeni bilgi üretimine fırsat verilmesi gerekir (International Science Council, 2020, s. 8). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization - UNESCO), 2019 yılında bir bildiri yayımlamış (UNESCO Recommendation on Open Science) ve bu bildiride dünya çapında bilimsel bilgiye eşit erişimi teşvik etmenin, bilimsel bilgi ve veri paylaşımını kolaylaştırmanın, bilimsel işbirliği sağlamanın, bilimsel bilgiye dayalı karar vermenin aciliyeti ve gerekliliği vurgulanmıştır (UNESCO, 2021).

Elektronik ortama geçişin de etkisiyle bilimsel bilgiye erişimde yaşanan sıkıntı ve adaletsizlikler kendini daha çok hissettirmiş ve böylece AE her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Bu yöndeki öneminin yanı sıra, AE faaliyetlerinin ülke ve dünya ekonomisine katkısı büyüktür. Bu konudaki 2018 tarihli bir Avrupa Birliği (AB) raporunda

AB'nin açık bilgi stratejisinin 2018 yılında AB bütçesine 40 milyar Avro katkı sağlayacağı öngörülmüştür (Poynder, 2019, s. 9). Bunun yanı sıra AE'nin, araştırmalarda işbirliği imkânı yaratma potansiyeli de oldukça yüksek görülmektedir (Back vd., 2017).

AE, temelde altın yol ve yeşil yol olarak bilinen iki yolla gerçekleşmektedir.

Açık Erişim Yayıncılık (Altın Yol)

Yazarlar, bilimsel yayınlarını AE dergilerde çoğunlukla makale işlem ücreti (APC) denilen bir ücret karşılığında yayımlar. Yayın öncesi ödenen bu ücret ilgili yayınlara herkesin ücretsiz erişimi içindir. APC, genellikle yazar, yazarın bağlı bulunduğu kurum ya da fon sağlayıcı tarafından ödenir. APC ödendiğinde AE yayın yapılabilecek, ancak bu ücretin ödenemediği durumlar için de kapalı erişimli yayın yapmanın mümkün olduğu dergilere hibrit dergi denmektedir (Tonta, 2015, ss. 241-242). Kısaca, altın yol yayıncılık modeli, bilimsel bilgiye erişim için ücret ödenmesi ve aboneliğe dayalıdır ki bu da bir maliyet sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu soruna bir çözüm olarak 2018 yılında bir grup ulusal fon sağlayıcı Avrupa Komisyonu ve Avrupa Araştırma Konseyi desteğiyle bir araya gelerek, AE'ye tam geçişi hızlandırmak amacıyla Coalition S'i kurmuş ve AE yayıncılık için temel prensipleri içeren Plan S'i devreye sokmuştur (bkz. <https://www.coalition-s.org/>). Plan S girişimi, fon sağlayıcıların mali desteği ile bilimsel yayınlara anında açık erişimi hedeflemiştir. Bu önemli girişim, ne yazık ki Avrupa ülkeleri ile sınırlı kalmış ve istemeden de olsa farklı adaletsizlikler yaratmıştır. Ortaya çıkan adaletsizliklerin giderilmesine yönelik olarak 2022 yılı başlarında Fransa'da gerçekleştirilen The Open Science European Conference (OSEC) kapsamında bilimsel yayınlara ülke, kültür, dil vb. bir ayırım gözetmeksizin erişim sağlama anlayışını savunan Elmas AE modeline vurgu yapılmıştır. Elmas AE, bilimsel yayınlara erişmek için ne yazarlar ne de okuyucular tarafından herhangi bir ücret ödenmeyen AE dergiler ve platformlar üzerinden açık erişimin gerçekleşmesidir (Taşkın, 2022).

Kendi Kendine Arşivleme (Yeşil Yol)

Bilimsel yayının elektronik bir kopyasının, eğer varsa yayıncı tarafından belirlenen ambargo süresi geçtikten sonra yazarı tarafından merkezi, kurumsal ya da konu/alan bazlı bir AE arşivinde depolanması ve okuyucuların bu yayına ücretsiz olarak erişilebilmesine dayanır (Pinfield vd., 2020; Zhang ve Watson, 2017, s. 337). Bu yaklaşımda APC ödemesi söz konusu değildir. Bu yönüyle, açık erişimi gerçekleştirmek için en ekonomik yaklaşımdır. Merkezi AE arşivleri yayın türü, konu ve kurum açısından daha çeşitlidir. Zenodo (<https://zenodo.org/>), OSF (<https://osf.io/>) ve Harman (TÜBİTAK ULAKBİM Türkiye Akademik Arşivi) merkezi AE arşivlerine örnek olarak verilebilir. Konu/alan bazlı AE arşivleri, tıp, güzel sanatlar, müzik, mimari gibi belirli bir konu/alanla ilgili bilimsel yayınları bünyesinde toplayan ve açık erişime sunan arşivlerdir. En eski ve bilindik örnek 1991 yılında Paul Ginsparg tarafından ön baskı (preprint) arşivi

olarak kurulan arXiv'dir (bkz. <https://arxiv.org/>). Kurumsal AE arşivleri belli bir kuruma ait bilimsel yayınların yer aldığı arşivlerdir (Suber, 2012, s. 176). Bu kurum bir fon sağlayıcı, bir araştırma merkezi, bir devlet kurumu ya da bir üniversite olabilir. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan üniversite AE arşivleri kurumsal AE arşivleri kapsamında ele alınmakta ve kapsamlarında üniversite adresli bilimsel yayınlar yer almaktadır. Bilimdeki rolleri düşünüldüğünde her üniversitenin bir AE arşivi olması şarttır (BOAI, 2012). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Arşivi (bkz. <https://openaccess.hacettepe.edu.tr/>), Ankara Üniversitesi Açık Erişim Arşivi (bkz. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/>) üniversite AE arşivi örnekleri olarak verilebilir.

Dünya'da AE arşivi oluşturma konusundaki ilk önemli ve büyük girişim, en fazla sayıda AE dergiyi (Ağustos 2023 itibariyle yaklaşık 20.000 dergi) dizinleyerek, tek arayüz aracılığıyla erişime sunan Açık Erişimli Dergiler Rehberi DOAJ'dır (DOAJ, 2023). Türkiye'de, DOAJ'dan farklı olarak Türkiye adresli dergilere barındırma ve süreç yönetimi hizmeti veren DergiPark 2013 yılından beri aktif olarak kullanılmaktadır (DergiPark, 2023). DergiPark, DOAJ'a benzer şekilde Türkiye adresli dergilere ve bunların içeriklerine erişim sunarak AE'ye hizmet eden bir elmas AE platformu olma özelliği taşımaktadır. TÜBİTAK ULKABİM, Elmas Açık Erişim Eylem Planına (Action Plan for Diamond Open Access) 17 Mart 2022 tarihinde attığı imza ile bunu desteklemektedir (Science Europe, 2022; TÜBİTAK ULKABİM, 2022).

AE'nin BOAI ile yoğun olarak gündeme gelmesiyle birlikte, dünya üzerindeki AE arşivlerinin sayısında önemli artışlar olmuştur. Dünyadaki AE arşivlerini tek ara yüzde toplamak amacıyla 2015 yılında OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories) kurulmuş, 2015 yılında 54 tanesi Türkiye adresli olan 2850 AE arşivi OpenDOAR bünyesinde yerini almıştır (BBY Haber, 2015; OpenDOAR, 2023; Yurtseven, 2019, s. 171). Ağustos 2023 itibariyle içeriğinde 5936 AE arşivi bulunmakta ve bunlardan 178'inin Türkiye adresli olduğu rapor edilmektedir (OpenDOAR, 2023). Bu sayılara göre, Türkiye'de AE arşivleri ile ilgili durumu oldukça olumlu yorumlamak mümkündür, ancak sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için bu arşivleri sürdürülebilirlik, erişilebilirlik ve nitelik bakımından da değerlendirmek gerekir.

Üniversite AE arşivlerinin oluşturulması elbette önemlidir, ancak daha önemlisi sürdürülebilirliklerinin sağlanmasıdır. Bunun için arşive düzenli ve eksiksiz olarak üniversite mensuplarının yaptıkları yayınların yüklenmesi ve erişime açılması gerekir (Tonta, 2015, s. 241). Bu gerekliliği yerine getirmek üzere arşivlerin AE politikaları ile desteklenmesi şarttır. AE politikaları arşive yayın girişi ile ilgili kuralları ve arşiv işleyişini düzenler. Dünyadaki AE politikalarının dizinlendiği ROARMAP'te 2022 yılı dördüncü çeyreği verilerine göre 1116 AE politikası yer almakta olup, bunların yarısından çoğu (%64) Avrupa kaynaklı, %80'i üniversitelere ait ve yaklaşık yarısı yayın tam metinlerine arşiv aracılığıyla açık erişimi zorunlu tutan politikalardır. Üniversite AE politikalarında zorunluluk oranının daha da yükseldiği görülmektedir. Sürdürülebilir ve güncel bir

üniversite AE arşivi için AE politikalarının zorunlu yapıda olması gerekir (Swan, 2015). Aynı dönem verilerine göre Avrupa ülkelerinde toplamda 706 AE politikası bulunmakta, bunların 116'sının (%16) Türkiye kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır (ROARMAP, 2023).

Bir AE politikasının aşağıdaki konularla ilgili yoruma kapalı netlikte bilgi içermesi gerekir (MedOANet, 2013; PASTEUR4OA, 2015; Swan, 2012).

- AE arşivinde yer alacak bilimsel yayın türleri;
- AE arşivine tüm bilimsel çıktıkların üst verilerinin ve tam metinlerinin eklenmesinin ve erişime açılmasının zorunlu olup olmadığı, eğer zorunlu ise erişime açılacağı tarih ve erişime açılacak tam metin sürümü (örneğin, yazar kopyası, yayıncı kopyası gibi);
- Bilimsel yayınların üst veri ya da tam metin düzeyinde arşive eklenmesinden herhangi bir sebep ile (örneğin, ulusal güvenlik gibi) muaf olunup olunamayacağı, ambargo süresinin mümkün olup olmadığı ve eğer mümkünse bu sürelerin ne olacağı ve farklı alanlar için nasıl değişeceği;
- Üniversitenin atama, görevde yükselme, araştırma teşviki gibi araştırma değerlendirme faaliyetleri için bilimsel yayınların AE arşivine yüklenmesinin zorunlu olup olmadığı;
- Üniversite AE arşivine eklenen yayınların hak sahibinin kim olacağı ve APC ödemesi gereken dergiler için (altın yol) yazarlara bu desteğin üniversite tarafından sağlanıp sağlanmadığı.

Türkiye'de Üniversite Açık Erişim Arşivleri ile İlgili Gelişmeler

AE kavramının dünyada yoğun olarak tartışılmaya başlandığı 2000'li yılların başından beri Türkiye'de de konu bilimsel çevrelerin gündemine girmiştir. Türkiye gibi uluslararası dergiler için sunulan altın AE yayıncılık modellerinin kısıtlı olduğu ya da hiç olmadığı gelişmekte olan ülkelerde, bilimsel bilgiye erişimin sağlanması açısından AE daha da önemli bir rol oynamaktadır. Konu ile ilgili girişimlerden bir kısmının devamlılığı sağlanamamış olsa da konu hep ülke gündeminde olmuştur. Ülke düzeyindeki gelişmeler değerlendirildiğinde, Türkiye'de özellikle üniversite AE arşivlerinin etkisiyle yeşil AE'nin ön planda olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin ilk elektronik tez arşivi niteliğini taşıyan ODTÜ elektronik tez arşivi 2003 yılında kurulmuş ve bir yıl sonra Dijital Tez Kütüphanesi (Networked Digital Library of Theses and Dissertations - NDLTD) ağına üye olmuştur (Akbayrak vd., 2006). "Bilimsel İletişim ve Açık Erişim" teması ile 2005 yılında gerçekleşen bir konferansta, AE dergilerin

desteklenmesi ve OAI-PMH ile ortak çalışma yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur (Tonta, 2005). Hacettepe Üniversitesinde elektronik tez ve makalelere erişim sağlamak amacıyla OAI-PMH uyumlu ilk AE arşiv çalışmaları 2005 yılında gerçekleştirilmiş olsa da, yazılımla ilgili sorunlardan kaynaklı olarak bu arşivin sürekliliği sağlanamamıştır (Bulut vd., 2020, s. 3). Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öncülüğünde 2005'te kurulan Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi Türkiye'de kurulan ilk AE arşividir. ANKOS kapsamında 2006 yılında şu an aktif olmayan Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Çalışma Grubu (AEKA) oluşturularak, üniversite AE arşivlerinin kurulmasına ivme kazandırılmaya çalışılmıştır (ANKOS, 2022). ANKOS'un 2009 yılında başlattığı "Ulusal Üniversitelerarası Açık Erişim Projesi" kapsamında AE arşivleri aktif olan üniversitelerin arşivlerine 2010 yılı Nisan ayı verilerine göre 8668 materyal yüklenmiştir (Karasözen vd., 2010, s. 244). AB destekli bir proje olan ve Türkiye'nin paydaşlardan biri olduğu OpenAIRE Projesinin de Türkiye'de AE arşivlerinin gelişime katkısı büyüktür. Hakem süreci tamamlanmış bilimsel yayın ön baskılarına erişimi artırmayı amaçlayan bu proje ile gerekli alt yapı ve kurulumların oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur (Gürdal vd., 2012). Türkiye'nin paydaş olarak yer aldığı, daha çok AE politikalarına odaklı diğer iki AB projesi MedOANET (2011-2013) ve PASTEUR4OA (2014-2016)'dir. Bu iki proje ile fon sağlayıcılara ve araştırma yapan kurumlara kendi AE politikalarını oluşturma ve geliştirme konusunda destek sağlanmıştır.

Türkiye'de AE kapsamında yürütülen bilimsel etkinliklerin de zamanla hız kazandığı görülmektedir. İlki 2012 yılında Hacettepe Üniversitesinde gerçekleşen Ulusal Açık Erişim Çalıştayları her yıl tekrarlanmış ve etkisi geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu çalıştaylarla, bilimsel bilgiye erişimde AE arşivlerinin önemi vurgulanmış ve üniversite AE arşivlerinin bu anlamdaki katkılarına ve AE politikalarının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (ANKOS, 2018). 2014 yılında ANKOS ile birlikte YÖK de üniversite AE arşivlerine ve politikalarına yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Ancak YÖK ve ANKOS'un paralel olarak yürüttüğü bu çalışmaların devamlılığı sağlanamamıştır (Doğan, 2020). Takip eden yıllarda TÜBİTAK ULAKBİM AE çalışmalarını başlatmış ve 2016 yılında Türkiye'deki AE arşivlerinin tek ara yüzdten taranmasını sağlayan Harman'ı kurmuştur (bkz. <https://harman.ulakbim.gov.tr/>). Harman üzerinden içeriği taranan ve çoğu üniversite AE arşivi olan 145 aktif arşiv bulunmakta ve üç milyondan fazla kayda erişim sağlanmaktadır (31 Ağustos 2023 verisi) (Harman, 2023).

Ülkemizde üniversite AE arşivleri ve AE politikaları ile ilgili en yakın zamanlı gelişme YÖK bünyesinde kurulan ve 25 Aralık 2018 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştiren "Açık Bilim ve Açık Erişim Çalışma Grubu"dur. Bu kapsamda, Türkiye'deki bütün üniversitelerin uluslararası standartlara uyumlu AE arşivlerini kurmaları ve AE politikalarını oluşturmaları kararlaştırılmıştır. Gelişmeleri takip etmek için Haziran 2019 itibariyle YÖK tarafından altı aylık aralıklarla üniversite AE arşivleri ve politikaları ile ilgili veriler toplanmaya başlanmış, 2021 yılı itibariyle ilgili veriler yılda bir defa toplanmıştır (1. veri toplama: Haziran 2019, 2. veri toplama: Mart 2020, 3. veri toplama: Ekim 2020,

4. veri toplama: Şubat 2021, 5. veri toplama: Nisan 2022) (YÖK, 2023). YÖK bünyesindeki bir diğer önemli gelişme 2020 yılı başında tüm ulusal yayınlara tek yerden uluslararası erişim hedefiyle kurulan YÖK Açık Bilim arşivi olmuştur (bkz. <https://acikbilim.yok.gov.tr/>). Hâlihazırda YÖK Ulusal Tez Merkezindeki tüm tezler bu arşive aktarılmış ve ulusal tezlere uluslararası düzeyde erişim mümkün hale gelmiştir (Doğan, 2021, s. 66). Ancak ne yazık ki, sözü edilen çalışmalar aktif olarak devam etmemektedir.

AE arşivleri ve politikaları ile ilgili olarak Türkiye’de bilimsel çalışmaların da yine AE kavramının yoğun olarak tartışılmaya başlandığı 2000’li yılların sonuna doğru yapılmaya başlandığı görülmektedir. AE kavramının Türkiye açısından anlamının değerlendirildiği ilk çalışmalardan birinde (Dilek Kayaoğlu, 2006), Türkiye’deki bilimsel yayın pratikleri açısından AE arşivleri aracılığıyla gerçekleştirilen yeşil AE’nin ülke için uygun bir model olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye’de AE arşivleri ile ilgili mevcut durumun ele alınarak, Avrupa ile karşılaştırıldığı bir diğer çalışmada (Tonta, 2008), mevcut zorluklar ve bunlara yönelik çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Aynı yıllarda AE ve AE arşivleri ile ilgili yine mevcut durumu incelemeye yönelik veriye dayalı iki doktora tez çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan ilkinde, Türkiye’deki bilim insanlarının çalışmalarını AE arşivlerine yükleme oranları üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Çalışmanın verileri akademisyenlere uygulanan bir anket ile toplanmıştır. Anket sonucu elde edilen bulgular ışığında Türkiye için ulusal bir AE modeli önerilmiştir (Ertürk, 2008). Diğer doktora tezi (Afzali, 2009) kapsamında AE arşivleri daha farklı bir boyutuyla ele alınarak, 2008 yılında AE arşivine sahip olan üniversitelerin web üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Verilerin görüşme ve gözlem yöntemi ile toplandığı çalışmada, AE arşivine sahip olan üniversite web sayfalarının daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmanın hala geçerliğini koruyan iki önemli sonucuna da değinmekte fayda olacaktır. Bunlardan ilki AE arşivlerinin, alt yapı anlamında eksik kaldığı ve bunun etkin hizmet sunmanın önünde bir engel oluşturduğudur. İkincisi ise üniversitelerde konuya gereken önemin verilmemesidir. Türkiye’de konu ile ilgili yapılmış bir diğer çalışmada (Ertürk ve Küçük, 2010), Hacettepe Üniversitesi mensubu akademisyenlerin AE ve AE arşivleri konusundaki farkındalıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda belirlenen AE farkındalığı %50 düzeyinde iken, akademisyenlerin %92’si yayınlarının bağlı olduğu üniversitenin AE arşivinde yer alması gerektiğini belirtmiştir.

AE arşivleri üzerine anket verisine dayalı olarak yapılandırılan daha yakın zamanlı çalışmaların da olduğu görülmektedir. Bunlardan birinde (Akin, 2018), AE arşiv sorumlularına (136 devlet, 25 vakıf üniversitesi) anket uygulanmış ve elde edilen verilerle AE arşivlerindeki eksikliklerin saptanarak geliştirilmesine yönelik çalışılmıştır. Aradan geçen zamana karşın tespit edilen sorunlar önceki çalışmalarla oldukça benzer bulunmuştur. AE arşiv sorumlularının dikkat çektiği en önemli sorunlar bütçe, eğitim, teknoloji ve telif haklarına yöneliktir. Özellikle akademisyenler ve öğrencilerin AE arşivleri ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığı ve arşivi yeterince kullanmadığı arşiv sorumluları tarafından belirtilmekte ve AE ile ilgili faaliyetlerde YÖK’ün desteğine

olan ihtiyaca vurgu yapılmaktadır. Çalışmanın bu sonucu ile paralel olarak YÖK, 2018 Aralık ayı itibariyle üniversitelerde AE arşivi oluşturulması ve bu arşivlerin uluslararası platformlarda görünür olması konusunda çalışmalarına başlamıştır (YÖK, 2023). YÖK'ün AE arşivlerine yönelik çalışmalarına rağmen, AE arşivlerinin niteliği anlamında hala gereken düzeye gelinemediğini söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar neticesinde, YÖK'ün AE ile ilgili personel ve akademisyenlerin eğitimi ile teknik alt yapı sunma ve yazılım desteği verme konularına yönelmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'de AE arşivleri üzerine yapılmış yakın tarihli çalışmalardan biri de (Alav, 2018) arşivlerin yönetimi ile ilgilidir. Çalışma kapsamında uygulanan ankete 147 AE arşivinden 97'sinin verdiği yanıtlara göre, AE arşiv içeriklerinin düzenli veri girişleri ile güncel tutulması, devletin konuyu benimsemesi ve AE arşivlerine yönelik projeler geliştirmesi, yazılım alt yapısının sürekliliğinin sağlanması, kurumların konu ile ilgili daha planlı çalışmalar yapması öne çıkan sonuçlardır. YÖK'ün AE arşivlerine yönelik 2018 yılı sonunda başlattığı çalışmalar "devlet destekli proje" kapsamında ele alınabilir. Ancak AE arşiv içeriklerinin güncelliği YÖK'ten ziyade üniversitelerin inisiyatifinde olan bir konudur.

Mevcut çalışmaya benzer şekilde Cengiz (2021) çalışmasında da benzer tarihlerde Türkiye'deki AE arşivlerinin mevcut durumu üzerine bir değerlendirme sunulmuştur. Cengiz (2021) çalışmasını bu çalışmadan ayıran, tek dönemlik veri değerlendirmesi yapılmış olması (Ağustos-Eylül 2020) ve politika içeriklerinin incelenmemesidir. Öte yandan, Cengiz (2021) çalışmasında ele alınan dönemin, bu çalışmadaki üçüncü döneme oldukça yakın olması, farklı iki çalışmada elde edilen bulguların karşılaştırılmasına imkân sunmaktadır. Çalışmada (Cengiz, 2021) YÖK'ün AE arşivleri konusundaki girişimlerinin üniversite AE arşivlerine yansımalarının olumlu olduğu, AE arşivlerinin sürekliliğinin ve görünürlüğünün sağlanması için uluslararası platformlarda yer almasının önemine değinilmiştir. Ek olarak, neredeyse konu ile ilgili tüm çalışmaların ortak sonucu olan AE ile ilgili donanımlı personel ve bilgi eksikliği üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Problemi, Araştırma Soruları ve Hipotezler

Gerek AE arşivleri ile ilgili şimdiye kadar yapılan veriye dayalı çalışmalardan, gerekse de YÖK tarafından toplanan verilerden Türkiye'de BOAI (2002) itibariyle AE arşivleri ile ilgili gelişmeler olduğu açıktır. Ancak sistematik ve düzenli olmaktan uzak bu gelişmeler niceliksel boyut ile sınırlı kalmış, niteliksel anlamda önemli bir aşama kaydedilememiştir. Bunun önemli göstergelerinden biri AE arşivlerini bir zorunluluk olmaktan öte AE farkındalığı ve bilinci ile oluşturan ve bu arşivlerin sürdürülebilirliğini sağlayarak açık erişime hizmet etme gayretinde olan üniversite sayısının oldukça az olmasıdır. Birçok üniversite, YÖK tarafından talep edildiği için AE arşivini oluşturmakta, yine YÖK tarafından talep edildiği dönemlerde arşivdeki kayıt sayısını artırmaya

çalışmakta ancak bu süreçte kurumsal bir AE arşivi içeriğinde ne olması gerektiği ve arşivin nasıl çalışması gerektiği gerçeğinden uzaklaşabilmektedir. Nitekim üniversite AE arşivlerinin içeriklerinde bilimsel yayın dışı yayınlarla ya da üniversitenin kendi mensuplarınca yapılmamış yayınlarla karşılaşmak mümkündür. Öte yandan, AE politikaları gereği arşivlere yazarlar tarafından yapılması gereken yayın girişlerinin kütüphaneciler tarafından yapıldığı örneklerle de karşılaşılmaktadır. Sonuç olarak, AE ile ilgili üniversiteler tarafından gerekli farkındalık yaratılmadan, gerekli personel ve bütçe desteği sağlanmadan oluşturulmaya çalışılan AE arşivlerinin sürdürülebilirliği mümkün olmamakta ve arşivler bir süre sonra âtil hale gelmektedir. Sürdürülebilirlik açısından bir diğer önemli husus, AE arşivlerinin sistematik işleyişini sağlayacak AE politikalarının yetersiz kalmasıdır. Türkiye'deki üniversiteler zorunlu AE politikası geliştirme, bunun daha da ötesinde mevcut zorunlu AE politikalarını uygulamaya koyma anlamında da eksik kalmaktadır. Nitekim zorunlu AE politikası olan üniversite AE arşivlerine düzenli ve eksiksiz yayın girişi olmaması politikaların işlevsellikten ziyade gerektiği ya da istendiği için hazırlanıp kenara konmuş birer yazılı doküman olduklarını düşündürmektedir.

Bu çalışma ile yaklaşık iki yıllık bir zaman diliminde Türkiye'deki üniversite AE arşivleri ve politikaları ile ilgili mevcut durumun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu iki yıllık zaman diliminin özelliği, YÖK'ün üniversite AE arşivleri ile ilgili çalışmalarının ivme kazandığı döneme denk gelmesidir. Söz konusu zaman diliminde üniversite AE arşivleri ve politikaları üç farklı dönemde incelenmiştir. Bu üç dönem için üniversite AE arşivleri ve web sayfalarından toplanan verilerin yanı sıra YÖK tarafından üniversite kütüphanelerinin beyanlarına dayalı olarak toplanan AE arşivleri ve politikaları ile ilgili veriler kullanılmıştır. Böylece, hem bu üç dönem bazında YÖK'ün konu ile ilgili çalışmalarını hızlandırdığı iki yıllık süreçteki niceliksel değişimi ortaya koymak hem de aynı dönemde çalışma kapsamında toplanan verilerle YÖK tarafından toplanan verileri karşılaştırmak mümkün olmaktadır. Yapılan karşılaştırma AE ile ilgili bilgi eksikliğinin en fazla olduğu konuların saptanmasını da sağlamaktadır. Öte yandan, AE arşivleri ile ilgili olarak yukarıda işaret edilen problemlerin varlığını veriye dayalı olarak adresleyebilmek için AE arşivine sahip olmanın üniversitenin kuruluş yılı ve türüne göre de değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda, çalışmada yanıt aranan araştırma soruları şu şekildedir:

- Türkiye'deki üniversite AE arşivi sayısında ve arşivlerin içeriğindeki kayıt sayılarında artış olmuş mudur?
- Üniversitenin kuruluş yılı ve türünün (vakıf/devlet) AE arşivine sahip olmaya ve arşivdeki kayıt sayısına bir etkisi bulunmakta mıdır?
- Üniversite AE politikalarının sayısında ve zorunlu politika sayısında bir artış olmuş mudur? Zorunlu AE politikasına sahip olmanın, arşivdeki kayıt sayısına bir etkisi bulunmakta mıdır?

Çalışmada test edilen hipotezler ise şöyledir:

- Kuruluş yılı daha eskiye dayanan üniversitelerin bir AE arşivine sahip olma oranı daha yüksektir.
- Devlet üniversitelerinin bir AE arşivine sahip olma oranı daha yüksektir.
- Üniversitelerin AE arşivlerindeki kayıt sayısı üniversite kuruluş yılına bağlıdır.
- Devlet üniversitelerinin AE arşivlerindeki kayıt sayısı daha fazladır.
- AE arşivindeki kayıt sayısı üniversitenin bir AE politikası olup olmamasına göre farklılık göstermez.
- AE arşivindeki kayıt sayısı AE politikasının zorunlu olup olmamasına göre farklılık göstermez.

Yöntem

Çalışmanın Kapsamı ve Veriler

Çalışma kapsamında kullanılan altı veri seti, veriyi toplayan ve verinin topladığı zaman bilgisi ile birlikte Tablo 1’de sunulmaktadır. Her bir veri seti içerisinde bu çalışma kapsamında kullanılanlar üniversitelerin AE arşivine ve politikasına sahip olma durumu ile arşivdeki kayıt sayısıdır. Üniversitelerin belirlenmesinde, ilgili veri toplama döneminde YÖK web sayfasında sunulan üniversite listesi (bkz. <https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz>) dikkate alınmıştır. Üniversitelerin AE arşivi olmamasına rağmen AE politikası olabilmektedir. Bu bilgiden hareketle, AE arşivinin olup olmamasından bağımsız olarak tüm üniversitelerin AE politikası olup olmadığı araştırılmıştır. Bir üniversitenin AE arşivi ve politikası olup olmadığına karar verilirken üniversite AE arşivleri ve web sayfaları taranmış, ayrıca doğrudan web üzerinden taramalar yapılmıştır. Bu verilerin yanı sıra, üniversitelerin kuruluş yılları ve türleri ile ilgili de veri toplanmıştır. Kuruluş yılları üniversitelerin kendi web sayfaları ile Resmî Gazete temel alınarak elde edilmiştir. Analiz aşamasında veri toplanan yıldan üniversite kuruluş yılı çıkarılarak bulunan üniversite yaşı kullanılmıştır. Üniversite türleri için ise YÖK web sayfasındaki üniversiteler listesinde yer alan bilgiler kullanılmıştır. YÖK’ün üniversiteler listesinde üniversiteler devlet, vakıf ve vakıf meslek yüksekokul şeklinde gruplanmaktadır. Çalışma kapsamında vakıf meslek yüksekokulları da “vakıf” grubunda değerlendirilerek, tüm üniversiteler “devlet” ve “vakıf” olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır.

Tablo 1*Çalışmada Kullanılan Veri Setleri ile İlgili Bilgi*

Veri toplama dönemleri	Veri Toplama Zamanları (Ay, Yıl) ve Veriyi Toplayanlar			
	Tarih	Veri Toplayan	Tarih	Veri Toplayan
Birinci dönem	Temmuz, 2019	Güleda Doğan	Haziran, 2019	YÖK
İkinci dönem	Nisan, 2020	Özge Sarı	Mart, 2020	YÖK
Üçüncü dönem	Ekim, 2020	Özge Sarı	Kasım, 2020	YÖK

Veri toplanan dönemlerde bazı Üniversite AE arşivlerine erişim sıkıntısı olabileceği dikkate alınarak, arşivin olduğu bilgisi ya da arşivin bağlantı adresi üniversite web sayfasında sunuluyorsa, ilgili veri toplama döneminin üç farklı zamanında denemeler yapılmıştır. Bu denemeler sonucunda arşive erişim sağlanamadıysa arşivin olmadığı düşünülmüştür. AE arşivlerindeki kayıt sayısı, tekil yayın sayısı ile ilgili en doğru bilgiye ulaşılabilmesi için yayın başlıklarına göre yapılan taramalar sonucunda belirlenmiştir. Ancak bu noktada, farklı kişiler tarafından girilen ya da farklı kaynaklardan çekilen aynı başlıklı yayınlar için otomatik birleştirme ve tekilleştirme işlemi yapılmıyorsa, başlıklardaki büyük/küçük harf kullanımı ya da yazım hatalarından kaynaklı olarak arşivdeki yayın başlığı sayısı, kayıt sayısını doğru yansıtmayacaktır. Bu çalışmanın bir sınırlılığı olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

AE yönergeleri, AE politikasını tamamlayıcı belgeler olmasına rağmen yönerge başlığını taşıyan birçok dokümanın politika yapısında olduğu fark edilmiş ve bunlar da çalışmada AE politikası olarak ele alınmıştır. Öte yandan, özellikle son yıllarda AE politikası yerine “açık bilim politikası” başlığının tercih edildiği, politika başlıklarının bu şekilde değiştirildiği dikkat çekmektedir. İlgili dokümanlar incelendiğinde, içerik açısından aslında birer AE politikası oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında “açık bilim politikası” başlıklı dokümanlar da AE politikası olarak dikkate alınmıştır. “Açık bilim politikaları”, bilimsel yayınlara açık erişimin nasıl sağlandığından öte üniversitenin bilimin tüm süreçlerini nasıl yürüttüğü ile ilgili belgeler olmalıdır. AE politikalarının zorunluluğu YÖK’ün üç dönemlik verilerinde beyana dayalıdır. Üç dönem için üniversite AE arşivleri ve web sayfalarından toplanan verilerde ise AE politikalarının zorunluluğuna karar verebilmek için politika dokümanlarının içeriği incelenmiştir. Zorunluluğu, lisansüstü tezler gibi belli yayın türleri ile sınırlı olan politikalar zorunlu AE politikası kapsamına alınmamıştır. Araştırmacıların yayınlarını AE arşivine yüklemekle “sorumlu” olduğunu belirten politikalar “zorunlu” olarak ele alınmazken, “yükümlülük” belirten politikalar zorunlu AE politikası olarak dikkate alınmıştır.

Verilerin Analizi

Üniversitelerin AE arşiv sayıları üç farklı dönemde toplanan iki veri setine göre ayrı ayrı sıklık ve yüzdeler halinde sunulmuştur. Böylece, hem arşiv sayısında artış olup olmadığını gözlemek hem de YÖK tarafından üniversite beyanlarına dayalı olarak toplanan verilerin doğrulamasını yapmak mümkün olmuştur. Öte yandan incelenen üç dönem için yeni oluşturulan, erişime kapanmış ya da erişilemeyen, kayıt sayısında bir değişiklik olmayan arşivler de tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, her dönem için AE arşivi olan ve olmayan üniversitelerin ortanca yaşları karşılaştırılmış, böylece üniversite kuruluş yılının AE arşivi oluşturmaya etkisi olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır (normal dağılım varsayımı sağlanmıyor). Mann-Whitney U testi için etki büyüklüğü Formül 1 ile hesaplanmıştır. Formülde $\bar{R}_A$ ve $\bar{R}_B$ iki grubun sıra ortalamalarına (mean rank), N_T ise toplam denek sayısına karşılık gelmektedir (Cohen, 2013, ss. 10-11). Üniversite türünün AE arşivine sahip olmaya etkisini araştırmak amacıyla çapraz tabloların yanısıra Ki-kare testi kullanılmıştır.

$$r_G = 2(\bar{R}_A - \bar{R}_B)/N_T \quad (\text{Formül 1})$$

AE arşivlerindeki kayıt sayılarının dönemler itibariyle dağılımı sunulmuş, ortanca kayıt sayıları hesaplanmış; her dönem için kayıt sayısındaki artış ile dikkat çeken ve kayıt sayısında değişim görülmeyen arşivler tespit edilmiştir. Üniversite kuruluş yılı (yaşı) ile AE arşivindeki kayıt sayısının beklendiği gibi ilişkili olup olmadığını tespit etmek üzere Spearman korelasyon testi uygulanmıştır. Kayıt sayısının üniversite türüne göre değişip değişmediğini göstermek için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Üniversitelerin AE politikası sayıları ile zorunlu yapıdaki politikalar her dönem toplanan iki veri seti için sıklık ve yüzde dağılımları halinde sunulmuştur. Böylece dönem bazındaki değişimi gözlemek ve YÖK tarafından toplanan beyana dayalı verileri doğrudan üniversite AE arşivleri ve web sayfalarından toplanan verilerle karşılaştırmak mümkün olmaktadır. AE politikası olup olmamasının ya da politikanın zorunlu yapıda olup olmamasının AE arşivindeki kayıt sayısına etkisini tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır.

Sözü edilen istatistiksel testler Tablo 1'de sunulan veri setlerinden Özge Sarı tarafından toplanan iki veri seti için gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi için Excel 2016 ile SPSS (sürüm 22.5) kullanılmıştır.

Bulgular

Üniversite Açık Erişim Arşivleri ve İçerikleri

Üniversitelerin çalışmada ele alınan üç döneme göre AE arşiv sayılarının sunulduğu Tablo 2'ye göre, ilk dönemde 121 üniversitenin (%59) arşivi bulunmaktadır. Yaklaşık dokuz ay sonrasının verilerine göre (ikinci dönem) arşiv sayısı 116'ya düşmüştür (%56). Sayıdaki düşüşün nedeni araştırıldığında, ilk dönem AE arşivi olmayan 11 üniversite ikinci dönem arşivlerini kurmuş olmasına rağmen ilk dönem AE arşivi olduğu saptanan 16 üniversitenin ikinci dönem arşivlerine erişim sağlayamadığı fark edilmiştir. Üçüncü dönem AE arşiv sayısı 134'e yükselmiştir (%65). Ağustos-Eylül 2020 döneminde benzer verilerin toplandığı Cengiz (2021) çalışmasında 209 üniversiteden 130'unun arşivi olduğu tespit edilmiştir. İki çalışmanın verileri oldukça tutarlıdır.

Veri toplama esnasında bazı üniversitelere ait AE arşivlerine kütüphane web sayfalarından yönlendirme yapılıyor olmasına rağmen ilgili erişim bağlantılarının çalışmadığı görülmüştür. İlk dönem 17, ikinci dönem 28 ve üçüncü dönem yine 17 AE arşivinde bu durumla karşılaşılmıştır.

Tablo 2

Üniversite Açık Erişim Arşivi Sayıları

Veri toplama dönemleri	Toplanan veriler		YÖK verileri		YÖK veri giren üniv. sayısı	Üniversite sayısı
	N	%	N	%		
Birinci dönem	121	59	139	68	178	206
İkinci dönem	116	56	130	63	161	207
Üçüncü dönem	134	65	142	69	173	207

YÖK verilerine göre ilk dönem veri sağlayan 178 üniversiteden 139'unun (%68) AE arşivi (%68) olduğu beyan edilmiştir. Toplanan verilerde olduğu gibi, YÖK verilerine göre de ikinci dönem arşiv sayılarında düşüş olmuştur. Üçüncü dönem ise veri sağlayan 173 üniversiteden 142'si (%69) AE arşivi olduğunu belirtmiştir.

AE arşivlerinin oluşturulmasının yanı sıra içeriğine ilgili üniversite adresli yayınların düzenli olarak girilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması da önem taşımaktadır. İncelenen dönemler itibarıyla arşivlerdeki kayıt sayıları Tablo 3'te sunulmuştur. Tablo okunurken kayıt sayısının bilimsel yayın sayısına karşılık gelmediği ve kayıt içermeyen ya da çok az içeren arşivlerin veri toplama döneminde kuruluş aşamasında olabileceğini göz önünde bulundurmamak verilerin daha doğru değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Tablo 3'te öne çıkan bulgulardan birisi içeriğinde 500 üzeri kayıt bulunan AE arşivi sayısında ikinci ve üçüncü dönemlerdeki artıştır. Kayıt sayısı 500 üzeri olan arşiv sayısı ilk dönem 80 (%66) iken ikinci dönem 93 (%80), üçüncü dönem ise 104 (%78) olmuştur. İlk dönemde arşivlerin yaklaşık yarısı 1000'in üzerinde kayıt içerirken, bu oran ikinci dönem %69'a (80 arşiv), üçüncü dönem ise %65'e (87 arşiv) yükselmiştir. AE arşivlerinin kayıt sayılarındaki artışa ortanca kayıt sayısı üzerinden bakıldığında, ilk dönem 940 olan ortanca kayıt sayısının ikinci dönem 1680'e ve üçüncü dönem 1792'ye yükseldiği bulunmuştur.

Tablo 3

Üniversite Açık Erişim Arşivlerindeki Kayıt Sayıları

Kayıt sayısı	Veriler	Birinci dönem		İkinci dönem		Üçüncü dönem	
		N	%	N	%	N	%
0	Toplanan veriler	7	5,8	0	0,0	8	6,0
	YÖK verileri	15	10,8	0	0,0	0	0
1-10	Toplanan veriler	8	6,6	3	2,6	3	2,3
	YÖK verileri	10	7,2	1	0,8	1	0,7
11-50	Toplanan veriler	5	4,1	3	2,6	3	2,3
	YÖK verileri	4	2,9	5	3,8	4	2,8
51-100	Toplanan veriler	6	5,0	4	3,4	2	1,5
	YÖK verileri	9	6,5	6	4,6	4	2,8
101-250	Toplanan veriler	8	6,6	6	5,2	3	2,3
	YÖK verileri	6	4,3	8	6,2	12	8,5
251-500	Toplanan veriler	7	5,8	7	6,0	11	8,2
	YÖK verileri	16	11,5	9	6,9	8	5,6
501-1000	Toplanan veriler	7	5,8	7	6,0	11	8,2
	YÖK verileri	19	13,7	15	11,5	16	11,3
1001-2000	Toplanan veriler	24	19,8	28	24,1	22	16,4
	YÖK verileri	20	14,4	27	20,8	25	17,6
2001-5000	Toplanan veriler	17	14,1	25	21,6	30	22,4
	YÖK verileri	20	14,4	33	25,4	35	24,6
5001-10.000	Toplanan veriler	9	7,4	10	8,6	17	12,7
	YÖK verileri	11	7,9	12	9,2	19	13,4
10.000 üzeri	Toplanan veriler	10	8,3	17	14,7	18	13,4
	YÖK verileri	9	6,4	14	10,8	18	12,7
Toplam	Toplanan veriler	121	100,0	116	100,0	134	100,0
	YÖK verileri	139	100,0	130	100,0	142	100,0

İlk dönem kayıt sayısı 10.000'in üzerinde olan AE arşivi sayısı 10 iken, bu sayı ikinci dönem için 17, üçüncü dönem için ise 18 olarak tespit edilmiştir. Kayıt sayısı 50.000'i aşan üniversite sayısı ikinci dönem dört iken (İstanbul Şehir Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Marmara Üniversitesi), İstanbul Şehir Üniversitesinin kapatılmasıyla üçüncü dönem bu sayı üç olmuştur. İkinci dönem kayıt sayısı en fazla artan üniversiteler Marmara Üniversitesi (47.963 yeni kayıt, 87.162 toplam kayıt), Selçuk Üniversitesi (36.681 yeni kayıt, 36.689 toplam kayıt), Anadolu Üniversitesi (20.097 yeni kayıt, 21.685 toplam kayıt), Pamukkale Üniversitesi (15.647 yeni kayıt, 18.867 toplam kayıt) ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'dir (11.507 yeni kayıt, 11.514 toplam kayıt). Bunun yanı sıra birinci dönemden ikinci döneme kadar olan yaklaşık dokuz aylık süreçte kayıt sayısında değişim gözlenmeyen yedi üniversite saptanmıştır. İkinci dönem ile karşılaştırıldığında üçüncü dönem kayıt sayısında en çok artış görülen üniversiteler sırasıyla Manisa Celal Bayar Üniversitesi (9546 yeni kayıt, 9575 toplam kayıt), Bartın Üniversitesi (4539 yeni kayıt, 5632 toplam kayıt), Giresun Üniversitesi (3936 yeni kayıt, 4363 toplam kayıt) ve Akdeniz Üniversitesidir (1351 yeni kayıt, 1360 toplam kayıt). Üçüncü dönem, ikinci döneme göre 15, ilk döneme göre yedi üniversitenin kayıt sayısında değişiklik olmadığı tespit edilmiştir.

İkinci dönem içeriğinde 10.000 üzeri kayıt bulunduran 17 AE arşivinden 16'sı ortanca yaşları 53 olan devlet üniversiteleri bünyesindeki arşivlerdir. Bu arşivlerden biri 20.000 üzeri kayıt ile 2018 yılında Gazi Üniversitesinden ayrılarak kurulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesine aittir. AE arşivlerinde ilgili kurum adresli yayınların yer alması gerekirken, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi AE arşivi araştırmacılarının Gazi Üniversitesi adresi ile yaptıkları yayınları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu durumla mevcut üniversitelerin bölünmesiyle oluşturulan diğer üniversite AE arşivlerinde de karşılaşılabılır.

Tablo 3'te toplanan verilerin yanı sıra sunulan YÖK verilerine göre de üniversite AE arşivlerinin kayıt sayıları artmıştır. İlk dönem arşiv içeriğinde hiç kayıt olmadığını beyan eden üniversite sayısı 15 iken, ikinci ve üçüncü dönem arşiv içeriğinde kayıt olmadığını belirten hiçbir üniversite olmamıştır. Toplanan veriler için olduğu gibi YÖK verilerine göre de ikinci ve üçüncü dönem 500 üzeri kayıt sayısı beyan eden arşiv sayısında artış olmuştur. İlk dönem AE arşivlerinin %57'sinde kayıt sayısı 500 üzerinde iken bu oran ikinci dönem %78'e, üçüncü dönem ise %80'e çıkmıştır. Kayıt sayısı 1000 üzeri olan AE arşivleri için de durum benzerdir. İlk dönem %43 olan oranın, ikinci ve üçüncü dönemler için %68 olduğu tespit edilmiştir. Dönemler itibarıyla ortanca kayıt sayılarındaki artış da dikkat çekicidir. İlk dönem 715 olan bu ortancanın, ikinci dönem 1755'e, üçüncü dönem ise 2143'e yükseldiği bulunmuştur.

AE arşivindeki kayıt sayısını 10.000 üzerinde beyan eden üniversite sayısı birinci dönem dokuz iken, ikinci dönem 14 ve üçüncü dönem 18'e yükselmiştir. İlk dönem içeriğindeki kayıt sayısı 50.000'i aşan tek bir AE arşivi varken (Ankara Üniversitesi), ikinci

dönem dört üniversite 50.000'in üzerinde kayıt sayısı beyan etmiş (Erciyes Üniversitesi- 50.286, Ege Üniversitesi- 55.722, Ankara Üniversitesi- 56.786, Gazi Üniversitesi- 88.223), üçüncü dönem bunlara Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Marmara Üniversitesinin de eklendiği tespit edilmiştir.

YÖK verilerine göre dönemler itibarıyla AE arşivlerindeki kayıt sayıları karşılaştırıldığında, 43 arşivin ikinci ve üçüncü dönem kayıt sayılarının aynı olması dikkat çekmektedir. İlk iki dönem için bu sayının dört olduğu saptanmıştır. Bir diğer dikkat çeken bulgu sekiz AE arşivinde üçüncü dönem kayıt sayısında ilk döneme göre düşüş olmasıdır.

Üniversite Yaşı ve Türünün Açık Erişim Arşiv Sayısı ve İçeriğine Etkisi

AE arşivi olan ve olmayan üniversitelerin dönem bazında ortalama yaşlarını gösteren Tablo 4'e göre, arşivi olmayan üniversitelerin daha yeni kurulmuş üniversiteler olduğu söylenebilir. Arşivi olan ve olmayan üniversiteler arasında ilk dönem verilerine göre bulunan beş yıllık ortalama yaş farkı ikinci dönem dört ($U=2925,000$; $p<0,001$; $r_g=0,446$), üçüncü dönem ise biraz daha açılarak yedi yıl olmuştur ($U=2113,000$; $p<0,001$; $r_g=0,568$).

Tablo 4

Açık Erişim Arşivi Olan ve Olmayan Üniversitelerin Ortalama Yaşları

Veri toplama dönemleri	Açık erişim arşivi	
	Var	Yok
Birinci dönem	13	8
İkinci dönem	14	10
Üçüncü dönem	14	7

Tablo 5'te üniversitelerin kuruluş yıllarına göre AE arşivine sahip olma oranları verilmektedir. Tabloda en öne çıkan bulgu, ilk iki dönem 2018-2019 yıllarında kurulan üniversitelerin biri dışında AE arşivinin olmamasıdır. 2010 yılından sonra kurulan üniversitelerin yaklaşık %80'inin arşive sahip olmadığı, arşive sahip olma oranının üçüncü dönem ancak %25'e çıkabildiği görülmektedir. Kuruluş yılları 2000-2010 arasında olan üniversitelerin üçüncü dönem itibarıyla dörtte üçü, 2000 öncesinde kurulan üniversitelerin ise üçüncü dönem itibarıyla %84'ü AE arşivini kurmuş durumdadır.

Tablo 5*Üniversitelerin Kuruluş Yıllarına Göre Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumları*

Üniversite kuruluş yılları	Veri toplama dönemleri	Üniversite sayısı	Açık erişim arşivi olan	
			N	%
2000 öncesi	Birinci dönem	70	56	80
	İkinci dönem	70	53	76
	Üçüncü dönem	70	59	84
2000 öncesi	Birinci dönem	82	54	66
	İkinci dönem	82	58	71
	Üçüncü dönem	81	61	75
2000 öncesi	Birinci dönem	54	11	20
	İkinci dönem	55	10	18
	Üçüncü dönem	56	14	25
2000 öncesi	Birinci dönem	20	1	5
	İkinci dönem	21	1	5
	Üçüncü dönem	21	4	19

Tablo 6, dönemler itibariyle AE arşivi olan devlet ve vakıf üniversitelerinin sayısını ve oranını göstermektedir. Tablodan, ilk dönem devlet üniversitelerinin %60,5'inin, vakıf üniversitelerinin %56'sının AE arşivi olduğu görülmektedir. İkinci dönem devlet üniversiteleri açısından oranda değişim olmazken, vakıf üniversitelerinde oran düşüş göstermiştir. Üçüncü dönem itibariyle AE arşivi olan devlet üniversitelerinin oranı %68'e, AE arşivi bulunan vakıf üniversitelerinin oranı ise %59'a ulaşmıştır. Üçüncü dönem hem devlet hem de vakıf üniversitelerinin AE arşivine sahip olma oranlarındaki artış, üniversitelerin açık erişim arşivi oluşturma ve mevcut arşivlerin sürdürülebilirliği konusuna daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Üniversite türünün (devlet/vakıf) üniversitenin AE arşivinin olup olmamasında istatistiksel etkisi araştırılmış, bir etkiden söz etmenin mümkün olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır (ikinci dönem için $\chi^2=1,853$; $p=0,173$ / üçüncü dönem için $\chi^2=1,819$; $p=0,177$).

Tablo 6*Üniversitelerin Türlerine Göre Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumları*

Veri toplama dönemleri	Üniversite türü	Üniversite sayısı	Açık erişim arşivi olan	
			N	%
Birinci dönem	Devlet	129	78	60
	Vakıf	77	43	56
İkinci dönem	Devlet	129	77	60
	Vakıf	78	39	50
Üçüncü dönem	Devlet	129	88	68
	Vakıf	78	46	59

İlk dönem olduğu gibi (Doğan, 2019), ikinci dönem AE arşivlerindeki kayıt sayısı ile üniversitenin kuruluş yılı (yaşı) arasındaki ilişki arşivlerin %34'ü için geçerli olduğundan, istatistiksel olarak önemli bir ilişkiden bahsedilememektedir ($rs=0,584$; $p<0,001$; $R^2=0,341$). Öte yandan, devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerinin AE arşivlerindeki ortanca kayıt sayıları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($U=1437,000$; $p=0,706$). Üçüncü dönem için ulaşılan bulgular da aynı doğrultudadır. Kayıt sayısı ile üniversite yaşı arasındaki ilişki AE arşivlerinin %38'i ile sınırlı kalmakta ($rs=0,619$; $p<0,001$; $R^2=0,383$), ortanca kayıt sayısı üniversite türüne göre farklılık göstermemektedir ($U=1470,000$; $p=0,106$).

Üniversite Açık Erişim Politikaları

AE politikası olan üniversite sayıları ilk iki dönem için oldukça yakın bulunmuştur (İlk dönem için: 105 üniversite, %51 - ikinci dönem için: 108 üniversite, %52). İkinci dönem için belirlenen 105 politikadan 41'inin (%38) yönerge olarak isimlendirildiği fark edilmiştir. Bir diğer önemli bulgu, AE politikası olan altı üniversitenin henüz bir AE arşivinin olmaması, 16'sının ise arşivine erişilememesidir. İlk dönem için AE arşivine sahip 116 üniversiteden %74'ünün (86 üniversite) AE politikası da vardır. İkinci dönem AE arşiv sayısında yaşanan düşüşe rağmen arşiv sayfasında görünür ve erişilebilir politika sayısı %27 artarak %41'e yükselmiştir (44 politika). İlk dönem 40 politikanın (%38), ikinci dönem ise 44 politikanın (%41) senato onaylı olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü dönem AE politikası olduğu saptanan 127 üniversite olmuştur (%61). Bunlardan 55'inin yönerge olarak isimlendirilmiş olması dikkat çekmektedir. Öte yandan 20 politika dokümanına erişim sağlamak mümkün olmamıştır.

Üç dönemlik YÖK verilerine göre AE politikası olduğunu belirten üniversite sayıları toplanan veriler ile bulunan sayılara yakındır. İlk dönem 117 üniversite (%58), ikinci dönem 101 üniversite (%49) ve üçüncü dönem ise 114 üniversite (%55) bir açık erişim politikası olduğunu belirtmiştir. AE arşivi olmayıp AE politikası olan üniversitelerin

sayısı ilk dönem için dokuz, ikinci dönem için 10 ve üçüncü dönem için yedi olarak tespit edilmiştir.

AE arşivine kurum mensupları tarafından üretilmiş tüm bilimsel çıktılarının yüklenmesi zorunluluğunun açıkça belirtildiği AE politikası sayısı üç dönem için hemen hemen aynı bulunmuştur (ilk dönem: 19 politika, %18,1 - ikinci dönem: 20 politika, %18,5 - üçüncü dönem: 22 politika, %17,3). YÖK verilerine göre üniversiteler tarafından belirtilen zorunlu politika oranları toplanan verilere göre belirlenenlerden oldukça farklıdır. İkinci dönem 101 politikadan 65'inin (%64) ve üçüncü dönem 114 politikadan 72'sinin (%63) zorunlu politikalar olduğu beyan edilmiştir.

AE arşivleri ve politikalarının tamamlayıcı yapıda olmaları ve politikaların arşive veri girişini düzenleyen dokümanlar olması dolayısıyla, AE politikasına sahip olmanın üniversite AE arşivlerindeki kayıt sayısına bir etkisinin olup olmadığı da araştırılmak istenmiştir. İlk dönem için beklenenin aksine politikası olmayan üniversitelerin AE arşivlerindeki ortalama kayıt sayısı (1184) olmayanlardan (899) daha fazladır. İkinci dönem bu durumun biraz değiştiği ve AE politikası olan (1690 kayıt) ve olmayan (1680 kayıt) üniversitelerin AE arşivlerindeki ortalama kayıt sayısının birbirine oldukça yaklaştığı görülmüştür ($U=1308,000$; $p=0,824$). Üçüncü dönem birinci dönem elde edilene benzer şekilde AE politikası olmayan üniversitelerin arşivlerindeki ortalama kayıt sayısı (2091 kayıt) daha fazladır (Politikası olanlar için ortalama kayıt sayısı 1636'dır), ancak aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($U=1691,500$; $p=0,299$). AE politikasına sahip olmanın AE arşivindeki kayıt sayısına olumlu bir etkisi olmadığı gibi, zorunlu politikaya sahip olmanın da kayıt sayısını artırıcı bir etkisi yoktur (ikinci dönem için $U=1317,000$; $p=0,748$ / üçüncü dönem için $U=1129,500$; $p=0,727$).

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversite AE arşivlerinin ve politikalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, birbirini takip eden üç dönem boyunca üniversite AE arşivlerinden ve web sayfalarından veri toplanmış, bu veriler dönemler itibariyle analiz edilerek, arşiv ve politika sayılarındaki niceliksel artış ortaya konmaya çalışılmıştır. Çok yönlü bir karşılaştırma yapabilmek ve toplanan bu veriler ile üniversite beyanlarına dayalı olarak aynı dönemlerde YÖK tarafından toplanan benzer veriler de çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece, bilimsel bilgiye erişimde oldukça önemli olan AE arşivlerinin ve politikalarının Türkiye'deki üniversitelerde uygulanabilirliğini ve YÖK'ün konuyla alakalı yürüttüğü çalışmaların etkisini tespit etmek mümkün olmaktadır.

Elde edilen bulgular, üniversite AE arşivlerinin sayısında sistematik olmasa da bir artıştan söz etmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Gerek çalışma kapsamında toplanan veriler gerekse de YÖK verileri bu sonucu desteklemektedir. Bir diğer önemli bulgu, son yıllarda sayıları oldukça artan yeni kurulan üniversitelerle ilgilidir. Yeni

kurulan bu üniversiteler için AE arşivi oluşturmanın öncelikli işler listesinde yer almadığı söylenebilir. Kuruluşu daha eskilere dayanan ve köklü olarak adlandırılabilen üniversitelerin AE arşivi kurma anlamında yeni kurulan üniversitelerin oldukça önünde olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlarla birlikte, köklü üniversitelerde AE arşivine sahip olma oranının, yeni kurulan üniversitelere göre daha fazla olduğu yönündeki hipotez doğrulanmıştır. Köklü üniversitelerin oturmuş bir kütüphane ve personel yapısı olmasının bu sonucun elde edilmesine etki ettiği düşünülmektedir.

Çalışmada veri toplanan son dönemde Türkiye’de devlet üniversitesi sayısı 129 ve vakıf üniversitesi sayısı 78’dir. Vakıf üniversitelerinin ticari boyutu dolayısıyla, AE arşivi için yapılacak harcamaları ikinci plana atabilecekleri düşüncesiyle, vakıf üniversitelerinin AE arşivine sahip olma oranının devlet üniversitelerinin gerisinde olacağına yönelik hipotez oluşturulmuş, ancak AE arşivi kurma anlamında üniversite türünün bir etkisi saptanmamıştır. Elde edilen bu sonuç, araştırmanın ilgili hipotezini desteklememektedir.

AE arşivini kurmak kadar sürdürülebilirliğini sağlayabilmek de önemlidir. Bunun için arşive düzenli yeni yayın girişi yapılarak güncel ve işlevsel tutulması gerekir. Düzenli yayın girişi olan bir arşivin yayın sayısında artış olması beklenir. Üniversite AE arşivlerinin incelendiği üç dönem boyunca arşivdeki kayıt sayısı verisi de toplanarak bir artış olup olmadığına bakılmıştır. Arşivlerdeki kayıt sayısında genel olarak bir artış olduğu görülmektedir. Üniversite yaşının ve türünün kayıt sayısı üzerinde bir etkisi bulunamamış ve ilgili hipotezler yanlışlanmıştır.

AE arşivinin, kullanımına ilişkin kuralları kapsayan AE politikası ile desteklenmesi, arşive yeni yayınların düzenli eklenerek içeriğin güncel tutulmasını ve dolayısıyla arşivin işlevselliğini sağlar. Ancak mevcut çalışmalardan, AE arşivlerini etkin kullanma bilincinin tam olarak oluşmadığı anlaşılmaktadır. AE politikası olan ve olmayan üniversitelerin AE arşivlerindeki kayıt sayıları karşılaştırıldığında, AE politikası olan üniversite AE arşivlerinde kayıt sayısının daha az olması gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, ilgili hipotezi destekler niteliktedir. Üniversitenin AE politikası olmasının tek başına bir anlamı bulunmamakta, bu politikaların aktif olarak uygulanması, üniversite AE arşivleri ve üniversitenin bilimsel faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi ve ortaya çıkan ihtiyaç ve saptanan eksiklikler doğrultusunda düzenli olarak revize edilmesi gerekmektedir.

AE arşivine kurum adresli tüm bilimsel çıktıların yüklenmesini zorunlu tutan zorunlu AE politikalarının sayısında dönemler itibariyle önemli bir değişiklik olmamıştır. Zorunlu bir AE politikası benimsemenin, AE arşivine kayıt girişini zorunlu ve dolayısıyla da düzenli kılması gerekir. Bunun aksine, Türkiye’deki üniversite AE arşivleri için zorunlu politikanın arşivdeki kayıt sayısına bir etkisi olmamış, ilgili hipotez doğrulanmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında AE politikalarının, zorunlu olsun ya da olmasın, kâğıt üzerinde kalması ve uygulamaya geçirilememesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Toplanan verilere göre elde edilen sonuçlar, YÖK verileri analiz edilerek ulaşılan sonuçlar ile de karşılaştırılmıştır. Aynı dönem verileri olmalarına rağmen, YÖK'ün üniversite beyanlarına dayalı verilerine göre birtakım farklılıklar söz konusudur. En çok dikkat çeken farklılık YÖK verilerine göre üniversite AE arşiv sayılarının üç dönem için de daha fazla olmasıdır. Bunun nedeni, üniversitelerin AE arşiv sayfalarına erişimde yaşanan sıkıntılara rağmen, YÖK'ün AE arşivleri bilgi formuna veri girişi yaparken bu durumu yok saymaları ya da farkında olmamaları olabilir.

AE arşivini kurma ve AE politikası oluşturma birbirinden bağımsız değildir. Ancak, çalışma kapsamında AE arşivi olmayıp, AE politikası olan üniversiteler tespit edilmiştir. YÖK'ün AE arşivleri ve politikaları ile ilgili çalışmalarını hızlandırmaları konusunda üniversitelere zaman zaman gönderdiği yazıların bunun bir nedeni olabileceği düşünülmektedir. Arşiv oluşturmaya göre daha kolay olduğu düşüncesiyle, üniversiteler AE politikalarını oluşturmaya öncelik veriyor olabilir.

Tartışma

Çalışmada kullanılan veriler, ikinci dönem yaşanan düşüşe rağmen üniversite AE arşivlerinin sayısında Haziran 2019 – Kasım 2020 döneminde bir artış olduğunu göstermektedir. YÖK verileri AE arşiv sayısının belirlenenden daha yüksek olduğunu göstermiş, bu durumun nedenini anlamak üzere ilgili veriler karşılaştırmalı olarak daha yakından incelenmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda, ilk veri toplama döneminde YÖK verilerine göre AE arşivi olduğunu beyan eden 139 üniversiteden 16'sının AE arşivi olmadığı, 10'unun ise AE arşivine erişim olmadığı anlaşılmıştır. YÖK verilerine, ikinci veri toplama döneminde AE arşivi olduğunu beyan eden 130 üniversiteden ancak 101'inin (%78), üçüncü veri toplama döneminde ise 142 üniversiteden ancak 121'inin (%85) arşivine erişim sağlanabilmiştir. Arşivin kurulum aşamasında olması ve YÖK veri girişi esnasında var olarak işaretlenmesi, bu sonucun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Bir başka potansiyel neden ise AE arşiv sayfalarına erişimde zaman zaman yaşanan sıkıntıların, veri toplama dönemine denk gelmiş olmasıdır. Bunların yanı sıra, veri girişini yapan kişinin bilgi eksikliğinden kaynaklı yanlış beyan ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

YÖK verilerinde arşivi olmadığını beyan edip, aslında arşivi olduğu anlaşılan üniversiteler de vardır. Örneğin, ilk dönem YÖK verilerine göre AE arşivi olmadığını beyan eden beş üniversitenin aynı dönemde arşivlerine erişim sağlanmıştı. Bu üniversiteler ilgili dönemde YÖK veri toplama formunu tam olarak doldurmamış ve dolayısıyla arşivleri olmadığı varsayılmış olabilir. Bunu yanı sıra, YÖK tarafından toplanan veriler ile bu çalışma kapsamında toplanan veriler birbirine yakın dönemlerde toplanmış olsa da aradaki zaman farklılıklarının bu değişikliklere neden olabileceği ihmal edilmemelidir.

Veri toplama esnasında kurulumu tamamlanan AE arşivlerine belli bir süre sonra ya da belli dönemlerde erişim sağlanamaması çok sık karşılaşılan ve arşivlerin sürdürülebilirlik sorununa işaret eden önemli bir problemdir. AE arşivlerin takibinin yapılması, çalışır durumda kalmasının sağlanması en az kurulması kadar önemlidir. Aksi halde kurulum için harcanan tüm maliyetler düşünüldüğünde ciddi bir kaynak israfı ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu, üniversitelerin kaynak ve personel yetersizliği ile de ilişkilendirmek, daha kalıcı çözüm bulabilmek açısından etkili olacaktır.

Bilindiği gibi Türkiye'deki üniversite sayısı özellikle 2000 sonrasında oldukça artmıştır. Yeni kurulmuş üniversiteler açısından AE arşivi kurmanın pek mümkün olmadığı, kuruluşun üzerinden geçecek 10 yıl civarı bir sürenin AE arşivine sahip olma anlamında önemli bir belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuca ulaşılmasında, 2010 öncesinde kurulan üniversitelerin büyük oranda AE arşivlerini kurmuş olmalarına rağmen, 2010 sonrasında kurulan üniversitelerde durumun tam tersi olması etkili olmuştur. Yeni kurulan üniversiteler için ilk yıllarda AE arşivi oluşturma konusunun öncelikli olarak ele alınamaması normal karşılanabilir, ancak ilerleyen dönemlerde AE arşivi oluşturmaya yönelik girişimde bulunmaları beklenmektedir.

AE arşivi kurma ve arşivin sürdürülebilirliğini sağlama maliyetli bir iştir. Bu maliyet göz önünde bulundurulduğunda, üniversitenin türünün arşive sahip olmada bir etkisi olabileceği düşünülmüştür. Çalışma kapsamında, vakıf üniversitelerinin de devlet üniversitelerinin de AE arşiv sayıları artmış, ancak AE arşivi olan devlet üniversitelerinin oranı daha yüksek bulunmuştur. Son yıllarda açılan üniversitelerin çoğunlukla vakıf üniversitesi olduğu bilgisi ile birlikte değerlendirildiğinde, bu sonuç daha anlaşılabilir olmaktadır.

Çalışma kapsamında, Türkiye'deki üniversite AE arşivlerinin içeriklerinde niceliksel bir artış olduğu açıktır. İkinci dönem AE arşiv sayısında görülen düşüğe rağmen, mevcut arşivlerin içerikleri genişlemiştir. Bu noktada, AE arşivlerinin içeriğini AE arşivi tanımına uygun şekilde artırma konusu gündeme gelmektedir. AE arşivlerinin salt kayıt sayısını artırmak hedefiyle çok farklı türde materyallerin bu arşivlere eklenebildiği görülmektedir (örneğin, arşiv materyali özelliğindeki gazete kupürleri gibi). AE arşivlerinin içeriğini artırırken, bu artışın üniversite mensubu kişilerin bilimsel yayınları aracılığıyla olması hususuna dikkat edilmesi gerekir. Birbirini takip eden dönemlerde bazı üniversitelerin AE arşivlerindeki kayıt sayısında görülen önemli artışların bilimsel içerik artışı olup olmadıkları yönünde değerlendirilmesi gerekir.

AE arşivlerindeki kayıt sayıları dönemler itibarıyla değerlendirildiğinde bazı arşivlerdeki kayıt sayısının değişmediği görülmüştür. Bu arşivler söz konusu dönemde YÖK veri toplama formunda veri güncellemesi yapmamış olabilir, ancak bunun bir sürdürülebilirlik sorunu ile ilişkili olması da kuvvetle muhtemeldir.

Kuruluş yılı eskiye dayanan köklü üniversitelerin yayın sayılarından dolayı AE arşiv içeriklerinin daha yoğun olması beklenirken, üniversite yaşı ile kayıt sayısı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonucun muhtemel nedenlerinden ilk akla gelenler, tüm üniversite yayınlarının arşive eklenmemesi, AE politikası gereği belli bir tarihten sonraki yayınların arşive eklenmesi olabilir. Diğer taraftan, bilimsel yayın çıktısı olarak kabul edilmeyen, örneğin arşiv malzemesi niteliğindeki kişisel arşivler, gazete kupürleri gibi kayıtların, nispeten yeni üniversiteler tarafından AE arşivlerine eklenmesi de bu sonucun elde edilmesinde etkili olabilir.

Çalışma kapsamında toplanan veriler ile YÖK verileri karşılaştırıldığında, AE politika sayıları birbirine yakın bulunmuştur. Politikalarla ilgili en çarpıcı farklılık, üniversitelerin YÖK veri toplama formu aracılığıyla beyan ettikleri zorunlu politika sayısının, bu çalışma kapsamında bizzat politika içeriklerinin incelenmesi ile tespit edilen zorunlu politika sayısının çok üzerinde olmasıdır. AE politikaları, zorunlu ve zorunlu olmayan politikaların farkı konusundaki bilgi eksikliği böyle bir farklılığa sebep olmuş olabilir. Ancak, AE konusunda yurt içinde yapılan çok sayıda etkinlik ve bu etkinliklere üniversitelerin yoğun katılımı dikkate alındığında bu farklılığa anlam vermek oldukça güçleşmektedir.

AE politikalarının AE arşivlerini destekleyici yapıları dolayısıyla, özellikle zorunlu AE politikasına sahip olmanın AE arşivindeki kayıt sayısını artırması beklenir. Çünkü AE politikası, arşive girilecek yayın türleri ve sürümleri gibi kuralları kapsarken, zorunlu AE politikası arşive en azından belli bir tarihten sonraki üniversite adresli tüm bilimsel yayınların girişini zorunlu tutar. Buna karşın, AE politikasına sahip olmanın, bu politika zorunlu dahi olsa arşivdeki kayıt sayısına bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Üniversitelerin kuruluş yılları ve öğretim elemanı sayıları nedeniyle büyüklükleri ve dolayısıyla yayın potansiyelleri farklı olduğundan, yayın sayıları arasındaki fark analiz sonucuna yansımamış olabilir. Öte yandan, üniversitelerin AE politikasını oluşturmuş ancak gerçek anlamda uygulamaya yansıtamamış olması da önemli bir neden olarak görülmelidir.

Öneriler

Üniversite AE arşivlerine erişimde yaşanan problemlerin genel olarak kalıcı nitelikte olması, bu sorunun çözümüne yönelik mesai harcanması gerektiğine işaret etmektedir. Bu anlamda arşiv sorumlularına önemli görev düşmektedir. AE arşivine erişimi düzenli kontrol ederek, ilgili birimlere rapor etmeleri gerekir. Üniversitelerdeki ilgili personele, AE arşivinin kurulmasının yanı sıra işlevsel kalmasının önemi de anlatılarak, kurum personeli bu anlamda bilinçlendirilmelidir. Üniversite yöntemlerinin AE arşivleri ile ilgili tüm sorumluluğu personele bırakmaması, AE uygulamalarını desteklemesi ve düzenli aralıklarla denetleyecek mekanizmayı kurması gerekmektedir.

YÖK'ün üniversitelerdeki AE arşivlerine yönelik yürüttüğü çalışmalar doğrultusunda YÖK AE arşivleri bilgi formuna veri girişi yapan tüm üniversitelerin AE arşivi olmadığı anlaşılmıştır. İlk veri toplama döneminde veri giriş yapan 178 üniversiteden 139'u arşivi olduğunu belirtmiş, aynı dönemde toplanan verilerle bu arşivlerden ancak 121'i doğrulanabilmiştir. Beyana dayalı verilerin gerçeği yansıtması ülkedeki mevcut durumun daha doğru değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda, YÖK tarafından dönemsel olarak toplanan veriler için doğrulama çalışması yapılması, yanlış veya eksik beyanda bulunmuş üniversitelerle iletişime geçilmesi ve formun daha bilinçli ve özenli biçimde doldurulması yönünde üniversitelerin yönlendirilmesi, veri toplama formu ile ilgili belirli standartlar getirerek eksiksiz bilgi talep edilmesi, bilgi akışında yaşanan boşlukların ve uyumsuzlukların bir nebze de olsa önüne geçecektir.

Türkiye'deki üniversitelerin çoğunu 2000 sonrası kurulan genç üniversiteler oluşturmaktadır. Bundan yola çıkarak üniversite yaşının AE arşivi kurmaya etkisi incelenmiş, yaşı 10'un altında olan üniversitelerin AE arşivi kurma anlamında oldukça geride kaldığı anlaşılmıştır. Üniversitenin araştırma misyonu gereği en önemli işlevlerinden biri bilimsel bilgi üretme ve bu bilgiyi yaymadır. Dolayısıyla AE arşivi kurma çalışmalarının üniversitenin kuruluşu aşamasında başlaması gerekmektedir. AE arşivi kurma yeni üniversiteler için zorunlu hale getirilerek, bu üniversitelerin yönlendirilmesi sağlanabilir. Ayrıca, akademik personel üretilen bilimsel bilgiyi kurumsal bir AE platformunda depolama, arşivleme ve erişime açmaya yönelik duyarlılığı ve farkındalığı ile arşiv oluşturma çalışmalarına destek vermelidir.

Çalışmanın bulguları üniversite AE arşivlerindeki kayıt sayılarında artış olduğunu göstermekte, bu da AE arşivlerinin aktif kullanıldığına ve güncel kayıt girişi yapıldığına işaret etmektedir. Ancak, artışı yorumlarken, veri toplama dönemleri arasında geçen 6-8 aylık zamanda üniversitelerde üretilen bilimsel çıktıların arşivlere ne oranda yansıtıldığını iyi değerlendirmek gerekir. Üniversite AE arşiv sorumlularının akademik personeli ürettikleri bilimsel çıktıları AE arşivine düzenli olarak girmesi konusunda yönlendirmesi ve bunun takibini yapması oldukça önemli bir konudur. Burada, arşivden sorumlu yeterli sayıda personelin istihdamı da önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok üniversite kütüphanesinde arşivden sorumlu tek kişi olduğu ve bu kişilerin de tek sorumluluğunun AE arşivi olmadığı düşünüldüğünde, bu takibi yapabilmek oldukça zordur. Bir diğer konu, AE arşivlerinin içeriklerini artırmak için bilimsel çıktıların yanı sıra gazete kupürü gibi bilimsel olmayan çıktıların arşivlere eklenmesidir. AE arşivinde depolanan kayıtların bilimsel nitelik taşıması ve üniversite mensubu kişilerin yayınlarını içermesi gerekir. Kayıt sayısı beyanında bulunurken bu durumun dikkate alınması gerekir.

Üniversite AE arşivlerinin zorunlu bir AE politikası ile desteklenmesinin arşivin sürekliliği anlamındaki etkisi bilinse de Türkiye'deki üniversitelerde bu etkiyi görmek mümkün olmamıştır. Mevcut politikaların içerik, uygulama, revizyon ve yaptırım

anlamındaki yetersizliği bunun önemli bir nedeni olarak düşünülmektedir. AE arşivlerinin bilimsel ve güncel bilgiye hızlı erişimdeki önemi düşünülerek, arşiv ile ilgili yaşanan sorunlar ve aksaklıkların sebepleri belirlenerek, destekleyici politikalar ile çözüme kavuşturulabilir.

Bu çalışma kapsamında toplanan veriler YÖK tarafından beyana dayalı toplanan benzer verilerle karşılaştırıldığında en çarpıcı farklılık zorunlu AE politikası sayısında olmuştur. YÖK verilerine göre zorunlu AE politikası olduğunu beyan eden üniversite sayısı, AE politikalarının içerikleri incelendiğinde bulunan sayının çok üzerinde çıkmıştır. Bunun sebebi olarak, üniversitelerin YÖK'e yanlış bilgi sunmasından ziyade, arşiv sorumlularının konu ile ilgili bilgi eksikliği düşünülmelidir. Bu anlamda üniversitelerde AE arşivi ile ilgili birim ve çalışanların AE politikaları, politika içerikleri, zorunlu ve zorunlu olmayan politikalar konusunda bilgilendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Teşekkür

YÖK verilerinin paylaşımı için Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığına teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Çalışma kapsamında kişisel ve finansal herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlık Katkısı

Özge Sarı: Araştırmanın planlanması, veri toplama, veri analizi, makalenin yazımı.

Güleda Doğan: Araştırmanın planlanması, veri analizi, makalenin yazımı.

Etik Kurul Kararları ve İzinler

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan 17.07.2020 tarihinde 35853172-300 sayılı etik komisyon izni alınmıştır.

Kaynakça

- Afzali, M. (2009). Türkiye'de açık erişim, kurumsal arşivler ve akademik kütüphaneler [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/467100>
- Akbayrak, E. H., Bayram, Ö., Coşkun, C., Holt, İ., Karasözen, B. ve Tonta, Y. (2006). *Institutional repository movement in Turkey*. Open Scholarship 2006: New Challenges for Open Access Repositories, Glasgow, England. <http://eprints.rclis.org/8325/>

- Akın, S. (2018). Türkiye'de akademilerde açık erişim ve bir açık erişim modeli önerisi [Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/82990>
- Alav, O. (2018). Türkiye'de kurumsal açık erişim arşiv yönetişimi üzerine bir araştırma ve model önerisi [Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/263479>
- ANKOS. (2018). Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği (ANKOS) faaliyet raporu, Haziran 2014—Mayıs 2016. <https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/ANKOS-Derne%C4%9Fi-Faaliyet-Raporu-2014-2016.pdf>
- ANKOS. (2022). Genel Bilgi. <https://ankos.org.tr/tr/hakkimizda/genel-bilgi/>
- Back, M., Hendriks, F., Schönbrodt, F. ve NOSI. (2017). 7 Adımda şeffaf ve tekrarlanabilir araştırma yürütmek (H. E. Kocalar, Çev.). *Netzwerk der Open-Science-Initiativen (NOSI)*. <https://osf.io/tbkzh/>
- BBY Haber. (2015, 2 Nisan). Dünyadaki açık arşiv siteleri arasında kaçınıcı sıradayız? *Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Haber Portalı*. <https://www.bbyhaber.com/bby/2015/04/02/dunyadaki-acik-arşiv-siteleri-arasında-kacınıcı-sıradayız>
- BOAI. (2002). Budapest Open Access Initiative (Turkish Translation). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation>
- BOAI. (2012). Budapest Open Access Initiative (Turkish Translation). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>
- Borgman, C. L. (2007). *Scholarship in the digital age: Information, infrastructure, and the internet*. MIT Press.
- Bulut, B., Çelik, S., Gürdal, G., Holt, İ., Kafalı Can, G., Madran, O. ve Tonta, Y. (2020). *Türkiye'de açık erişim ve açık bilim*. ÜNAK2020 Akademik Yayıncılık, Açık Bilim ve Kütüphane(ciler) Sempozyumu, Yaşar Üniversitesi, İzmir. <http://openaccess.ihu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12154/1262>
- Cengiz, E. (2021). Türkiye'deki kurumsal akademik arşivler üzerine bir değerlendirme. *Arşiv Dünyası*, 8(1), 41-54. <https://doi.org/10.53474/ad.855508>
- Cohen, B. H. (2013). *Statistical tests for ordinal data. Explaining Psychological Statistics* içinde. John Wiley & Sons, Inc.
- DergiPark. (2023). Hakkında. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about>
- Dilek Kayaoğlu, H. (2006). Açık erişim kavramı ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için anlamı. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1), 29-60.
- DOAJ. (2023). About DOAJ. <https://doaj.org/about/>
- Doğan, G. (2021). Türkiye'deki üniversitelerin akademik arşivleri: Mevcut durum. *Yüksek Öğretim Dergisi*, 20, 65-69.
- Doğan, G. (2019). *Akademik arşivler ve mevcut durum*. 7. Ulusal Açık Bilim Konferansı ve OpenAIRE Advance Çalıştayı, İzmir. <https://libguides.iyte.edu.tr/OSandOpeAIREAdvance>
- Doğan, G. (2020, 12 Şubat). Türkiye'deki akademik arşivlerin durumu. *Sarkaç*. <https://sarkac.org/2020/02/turkiyedeki-akademik-arşivlerin-durumu/>
- Ertürk, K. L. (2008). Türkiye'de bilimsel iletişim: Bir açık erişim modeli önerisi [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/467538>

- Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010). Bilimsel bilginin görünürlüğü: Hacettepe Üniversitesi'nde açık erişim farkındalığı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 63-93.
- Gürdal, G., Türkfıdani, A., Kutlutürk, L., Çelik, S. ve Keten, B. (2012). Araştırma kurumları için OpenAIRE kılavuzu. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 416-438.
- Harman. (2023). Arşiv istatistikleri. <https://harman.ulakbim.gov.tr/archiveStatistics>
- Harnad, S. (1994, 28 Ocak). Subversive Proposal. https://groups.google.com/g/bit.listserv.vpiej-l/c/BoKENhK0_00?hl=en
- Hartel, R. (2022). Open access. *Journal of Food Science*, 87(2), 484-484. <https://doi.org/10.1111/1750-3841.15255>
- International Science Council. (2020). Open science for the 21st century: Draft ISC working paper, June 2020. International Science Council. https://council.science/wp-content/uploads/2020/06/International-Science-Council_Open-Science-for-the-21st-Century_Working-Paper-2020_compressed.pdf
- Karasözen, B., Zan, B. U. ve Atılğan, D. (2010). Türkiye'de açık erişim ve bazı ülkelerle karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2), 235-257.
- MedOANet. (2013). MedOANet açık erişim politikaları uygulama ilkeleri. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/11885>
- Open-access. (2022). *Cambridge Dictionary* içinde. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/open-access>
- OpenDOAR. (2023). OpenDOAR statistics. https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html
- PASTEUR4OA. (2015). Araştırma yapan kurumlar için açık erişim politikası geliştirme ve uygulama ilkeleri. <https://zenodo.org/record/51940#.YILKJZAzaUk>
- Pinfield, S., Wakeling, S., Bawden, D. ve Robinson, L. (2020). Open access in theory and practice: The theory-practice relationship and openness. Taylor & Francis. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/39922>
- Poynder, R. (2019). Open access: Could defeat be snatched from the jaws of victory? <https://richardpoynder.co.uk/Jaws.pdf>
- ROARMAP. (2023). Welcome to ROARMAP. <https://roarmap.eprints.org/>
- Sarı, Ö. (2022). Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin ve Politikalarının Değerlendirilmesi [Yüksekisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/742256>
- Scholastica. (2017, 8 Şubat). Universal green OA to solve serials crisis: Interview with Stevan Harnad. <https://blog.scholasticahq.com/post/universal-green-oa-to-solve-serials-crisis-stevan-harnad/>
- Science Europe. (2022). Action Plan for Diamond Open Access. Science Europe. <https://www.scienceeurope.org/our-resources/action-plan-for-diamond-open-access/>
- Suber, P. (2012). *Open access*. MIT Press.
- Swan, A. (2012). Policy guidelines for the development and promotion of open access. <https://bit.ly/3asB9zN>

- Swan, A. (2015). Open Access policy effectiveness: A briefing paper for research institutions. <http://www.pasteur4oa.eu/resources/131#.YoSl-ehByUk>
- Taşkın, Z. (2022, Mart 22). Avrupa'da açık erişim ve araştırma değerlendirme üzerine umut verici gelişmeler. *Sarkaç*. <https://sarkac.org/2022/03/osec2022/>
- Tonta, Y. (2008). Open access and institutional repositories: The Turkish landscape. D. Bayır (Ed.), *Turkish Libraries in Transition: New Opportunities and Challenges* içinde (Cilt 1. 4, Sayı 1, ss. 27-47). Turkish Librarians' Association. <http://eprints.rclis.org/14703/>
- Tonta, Y. (2015). Açık bilim ve açık erişim. *Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan* içinde (ss. 235-250). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Tonta, Y. (2005). *Açık erişim ve kurumsal arşivler*. 41. Kütüphane Haftası, Ankara. https://www.academia.edu/255196/A%C3%A7%C4%B1k_Eri%C5%9Fim_ve_Kurumsal_Ar%C5%9Fivler
- TÜBİTAK ULAKBİM. (2022). TÜBİTAK ULAKBİM Elmas Açık Erişim Eylem Planı'nı imzaladı. <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitak-ulakbim-elmas-acik-erisim-eylem-planini-imzaladi>
- UNESCO. (2021). UNESCO recommendation on open science. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en>
- Waters, D. L. (2021). Opening the door to Open Access. *Australasian Journal on Ageing*, 40(3), 235-236. <https://doi.org/10.1111/ajag.12996>
- YÖK. (2023). YÖK Açık Erişim—Açık Bilim. <https://acikerisim.yok.gov.tr/acik-erisim>
- Yurtseven, M. (2019). Kurumsal akademik arşivlerde farkındalık oluşturma çalışmaları: İSTE Kurumsal Akademik Arşivi örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 33(3), 171-181.
- Zhang, L. ve Watson, E. M. (2017). Measuring the impact of gold and green open access. <https://harvest.usask.ca/handle/10388/8089>